

REFORMÁCIÓ ÉS KÁNON
A SZLÁV IRODALMAKBAN,
KULTÚRÁKBAN ÉS NYELVEKBEN

TANULMÁNYKÖTET

OPERA SLAVICA BUDAPESTINENSIA
SYMPOSIA SLAVICA

**REFORMÁCIÓ ÉS KÁNON
A SZLÁV IRODALMAKBAN,
KULTÚRÁKBAN ÉS NYELVEKBEN**

TANULMÁNYKÖTET

SZERKESZTETTE

István Anna

**ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2018**

A kötet megjelenését a Trefort-kert Alapítvány
és a Zuglói Szlovákok Önkormányzata támogatta

SZAKMAI LEKTOROK

Tuska Tünde
Várnai Dorota

MŰSZAKI SZERKESZTŐ ÉS TÖRDELŐ
Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők, szerkesztő

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszéke
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője
Sorozatszerkesztő Lukács István
A borítót tervezte Sellyei Tamás Ottó
Nyomdai kivitelezés Robinco Kft.
ISSN 1789-3976
ISBN 978-963-489-061-4

TARTALOM

ISTVÁN ANNA

A tanulmánykötet elé.....7

NYOMÁRKAY ISTVÁN

A reformáció jelentősége a szellemi életben 9

VIG ISTVÁN

Nyelvhasználat a 16. századi Dalmáciában 15

BAJZEK MÁRIA

Reformáció a 17-18. századi Muravidéken 29

CSÁSZÁRI ÉVA

A 137. (138.) zsoltár szlovák-magyar, katolikus-református viszonylatban 43

PAVIČIĆ MLADEN

Mojca Kumerdej *Kronosz Aratása* című regénye a szlovén reformáció és ellenreformáció tükrében.....53

JAKOVLJEVIĆ DRAGAN

Kiadói és nyomdai tevékenység a szerbek körében a középkor végén és az újkor hajnalán 67

MENYHÁRT KRISZTINA

A protestánsok és a pravoszláv keresztények kapcsolatai az Oszmán Birodalom korában 81

ISTVÁN ANNA

A magyarországi szlovákok evangélikus énekeskönyve és irodalomtörténeti hagyományai 105

RÁGYANSZKY GYÖRGY

A Düsevní Liszt (1922-1941) mint a muravidéki evangélikus nyelvtervezés forrása 117

DUDÁS ELŐD

A reformáció és a nyugat-magyarországi horvátok.....129

ZSILÁK MÁRIA

A szlovák evangélikus irodalom gyökerei 141

KISS SZEMÁN RÓBERT

*Tájérombolás és tájépipítés Kollár Észak-itáliai útirajz-ában
– Keszthely, Zalavár, Zalaapáti* 151

URKOM ALEKSANDER

*Vallási terminológia a jelentősebb magyar–szerb két-
nyelvű szótárakban* 163

JANIEC-NYITRAI AGNIESZKA

*Illúzió és dezillúzió között Comenius A világ útvesztője
és a szív paradicsoma című művében* 179

DUDÁS MÁRIA

A jó pap is holtig tanul, avagy magyar és bolgár frazémák pap kifejezéssel 193

LUKÁCS ISTVÁN

*A horvátok szerepe az erdélyi vallási küzdelmekben
a XVII. század első felében* 203

MANN JOLÁN

A reformáció eszméjének interpretációja Miroslav Krleža műveiben 213

A *Düsevni Liszt* (1922-1941) mint a muravidéki evangélikus nyelvtervezés forrása

RÁGYANSZKI GYÖRGY

Abstract: The Lutheran Deanery of Prekmurje was founded in 1922. The new deanery was the first church possessed by the Lutheran Slovenians living in Prekmurje. Most of the ministers of the deanery could not accept the new political situation in the Serbian-Croatian-Slovenian Kingdom. They interpreted the old literary language of Prekmurje as an independent Slavic language and started to cultivate their "old Slovenian" or "Vend Slovenian" language. Political leaders of the first Yugoslavia were not interested in Lutheran questions and it helped Lutherans in their implicit language planning process. Lutheran intellectuals did not write any normative grammar or spelling rules but they published newspapers and translated church and secular literature. The Lutheran newspaper *Düsevni liszt* was published between 1922 and 1941. Its language development documents the process of Lutheran language planning in Prekmurje.

Keywords: literary language of Prekmurje, language planning, Lutherans in Prekmurje, *Düsevni liszt*

A MURAVIDÉKI EVANGÉLIKUS ESPERESSÉG

A Szlovén Köztársaság Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyháza 18 000 hívével és 14 egyházközségével a legnagyobb protestáns egyház a mai Szlovéniában. Az egyházközségek közül 11 muravidéki gyülekezet található, melyek a Bánffy és Nádasdy családok segítségével alakultak meg a 16. század végén. Az ellenreformáció következtében az osztrák örökös tartományokból szlovén evangélikusok menekültek a történelmi Magyarország Mura-menti területére.

A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság (SzHSzK) megalapításáig a muravidéki evangélikus szlovénok a Magyaror-

szági Evangélikus Egyház Dunántúli Egyházkerületéhez tartoztak. A SzHSzK belül nem jött létre egységes jugoszláv evangélikus egyház, a szlovén területeken élő német evangélikusok önálló Német Evangélikus Egyházmegyét alapítottak, a muravidéki szlovénok 1922. február 2-án létrehozták a Muravidéki Evangélikus Esperességet Kováts István (Števan Kovatš) (1866-1945) esperes vezetésével. A muravidéki evangélikus szlovénok történelmük során először kaptak lehetőséget arra, hogy önálló egyházzal rendelkezzenek, a hívek viszonylag szabad keretek között gyakorolhatták hitüket, mivel a SzHSzK egyházpolitikájában a protestánsok kérdése marginálisnak számított. Franc Kuzmič szerint: „az állami hatalom először nem mutatott különösebb érdeklődést aziránt, hogy egységes evangélikus egyházat hozzon létre, hiszen így is három jól szervezett és erős felekezete volt (katolikus, pravoszláv és iszlám). Az állam ezért nagyobb figyelmet szentelt a nemzeti kérdéseknek, hiszen az új állam egymástól különböző nemzeteket foglalt magában, melyeknek nem volt közös történelmük.” (KUZMIČ 2006: 184)

A Muravidéki Evangélikus Esperesség a SzHSzK autonóm egyházaként maga rendelkezhetett liturgiájáról, nyelvhasználatáról és kiadói tevékenységet is folytathatott. Az egyház vezetői elődeikhez hasonlóan nem ismerték el az egységes szlovén irodalmi nyelvi normát. A szlovén nyelvtörténet újabb interpretációja szerint a szlovén pannon térségben nyelvi egység volt, azon belül is a muravidéki térségben „egységes muravidéki kelet-szlovén irodalmi norma létezőről kell beszélni” (JESENŠEK 2010: 44), amely a 18. században jött létre Küzmics István Újszövetség fordításával. A központi szlovén irodalmi nyelv létrejött a 19. század közepén azonban erősen megosztotta a muravidéki evangélikus és katolikus értelmiségi köröket. A katolikus írók kiálltak a szlovén nyelv egységesítése mellett, a protestánsok ezzel szemben az ún. vend elméletet fogadták el, mely szerint a muravidéki szlovén irodalmi nyelv a központi szlovén nyelvtől eltérő szláv nyelv, amit a központi szlovén irodalmi nyelvű hitoktatás ügyével kapcsolatban ki is fejtettek:

„Tanfelügyelő úr! [Rado Juro]

A maga idejében halálra ítélték a mi szép vendszlovén nyelvünket! Ami a magyaroknak, németeknek, oláhoknak és albánoknak meg van engedve, vagyis hogy a falusi iskolákban a tanítók oktatási nyelve az anyanyelv legyen (és csak heti négy órában kötelesek az államnyelvet is tanítani), az számunkra nem megengedett, a mi nyelvünket kiűzték az iskolákból, tilos a nyelvünket beszélni, tanítani; a mi vendszlovén nyelvünket holtnyelvé akarja változtatni (!) Egy nemzetet halálra ítélni, megfosztani legdrágább kincsétől az nem emberi, hanem hóhérmunka.” (Düševni Liszt 1923 I/4: 49)¹

NYELVTERVEZÉS A MURAVIDÉKI EVANGÉLIKUS ESPERESSÉGBEN

A Muravidéki Evangélikus Esperesség 1945-ig nem használta a központi szlovén irodalmi nyelvet, és a SzHSzK időszakában részben implicit módon szerepet vállalt a muravidéki szlovén irodalmi nyelv nyelvtervezésében. A nyelvtervezés általában az állam vagy a nyelvészek által irányított standardizációs folyamat, melyhez hozzátartozik a normatív helyesírás, nyelvtan és szókészlet kidolgozása.

Einar Haugen szerint a nyelvtervezést leginkább a kormányok tudják megvalósítani, mivel az iskolarendszer igazgatásával ki- vagy átalakíthatják a népesség írásszokásait. (HAUGAN 1998:25) A Muravidéki Evangélikus Esperesség példája is megerősíti Haugan elméletét. Az egyház vezetői nyelvtervezőként nem tudták standardizálni a muravidéki szlovén irodalmi nyelvet, nem volt megfelelő jogi és intézményi háttérük, és nem rendelkeztek a nyelvtervezéshez szükséges nyelvészeti ismeretekkel.

---

1 Saját fordításom, eredeti szöveg:

„Goszpon Nadzornik!

Vu vasem vrejmeni je na smrt odszodjeni nas lepou donécsi vendszlovenszki jezik! Ka je vougrom, nemcom, vlahom, albánom dopüsztseno, tou je tou, ka vu vesznicski soláj je návucsni jezik vucseníkov materszki jezik (i li szamo cseresz tjédna 4 vöre szo dúzsni drzsávni jezik tüdi vcsiti) tou je nej dopüsztseno nam, nas jezik szo vo sztírali z soule, prepovejdano je ponyem gúcsati, vcsiti, nas vendszlovenszki jezik za máli csasz za mrtvi jezik scsé posztaviti (!) Eden jezik na smrt oszouditi, eden národ porobiti namejnoti od nádrag-sega nyegovoga kinsa, je nejcslovesztva – nego hohársztvo delo!” (Düševni Liszt 1923 I/4: 49)

Annak ellenére, hogy az első világháborút követően Fliszár János (Janoš Flisar) (1856-1947) evangélikus tanító megírta a *Magyar-vend* (*Vogrszki-vendiski* (*vogrszki-szlovénszki, sztári szlovénszki*) rêcsnik) és *Vend-szlovén* (*Vendiski-vogrszki* (*vogrszko-szlovénszki, sztáro szlovénszki*) rêcsnik) szótárt, a muravidéki szlovén irodalmi nyelv valódi korpuszbővítése nem valósult meg. Fliszár szótára 50 000 címszót tartalmaz, a teljes kézirat sohasem jelent meg nyomtatásban. A kézitról már 1920-ban megállapították, hogy a szavak jelentős része nem a nép nyelvéből származik, hanem neologizmusok, melyeket részben Fliszár János és Kardos János alkottak meg. Ezzel magyarázatot, hogy 1922-ben a kéziratnak csak a rövidített változatát jelentették meg. (LUKÁCSNÉ BAJZEK 2006: 551) Fliszár újításai több okból is problematikusak voltak. Fliszár nem volt képzett nyelvész, terminológiai újításai és szóképzési módszertana távol áll a szlovén úzustól. (RÁGYANSZKI 2017: 209-216) Fliszár neologizmusai azért sem honosodhattak meg a muravidéki szlovén nyelvben, mivel hiányoztak a nyelvhasználat megfelelő szinterei. A szótár megírása után a központi szlovén irodalmi nyelv vált a közigazgatás és az oktatás nyelvévé.

A fent említett információk birtokában megállapíthatjuk, hogy a muravidéki evangélikusok a nyelvtervezés folyamában kizárólag a normaválasztás szintjéig jutottak el. Normaválasztásuk lényege, hogy elvetették a központi szlovén irodalmi nyelvet, és helyette „régí vendszlovén” nyelvüket használták. A muravidéki szlovén irodalmi nyelvet az evangélikus szlovén értelmiségiek nem kodifikálták, az általuk ideálisnak vélt muravidéki nyelvi normát az evangélikus kiadványokban kultiválták.

A muravidéki szlovén nyelv nyelvtanának hiányát a katolikus Pável Ágoston (Avgust Pavel) (1886-1946) próbálta pótolni. Pável készítette el a muravidéki szlovén nyelv első és utolsó normatív nyelvtanát. Lukácsné Bajzek Mária kutatásaiból tudhatjuk, hogy Pável már 1916-ban elkészült nyelvtanával (BAJZEK LUKAČ 2013: 381), de a kézirat csak 2013-ban jelent meg nyomtatott formában szlovén irodalmi nyelvű for-

dítással együtt. A nyelvtan megjelenése felélénkítette a muravidéki szlovén nyelvészeti kutatásokat, de Pável nyelvtana főleg történeti és dialektológiai forrásmunka, a nyelvpolitika iránt érdeklődők legfeljebb azt kutathatják, hogy Pável miként kodifikálhatta volna a muravidéki szlovén irodalmi nyelvet.

Tekintettel arra, hogy Pável nyelvtana nem volt szélesebb körben ismert, a két világháború között a muravidéki szlovén nyelvet az evangélikus írók használták aktívan, így a korszak legtöbb forrása az evangélikus szerzőkkel kapcsolatos. Terjedelmi okokból tanulmányomban nem tudom feldolgozni a korszak teljes evangélikus írásbeliségét, ezért a *Düsevní Liszt* újság számaint elemezve mutatom be a muravidéki evangélikus nyelvtervezés folyamatát.

NYELVTERVEZÉSI KÍSÉRLETEK A DÜSEVNI LISZTBEN

A *Düsevní Liszt* első száma 1922. december 20-án jelent meg. Az újság havilapként működött. Folyamatosan beszámolt a Muravidék Evangélikus Esperesség egyházközsegeinek eseményeiről, rendszeresen közölt vallási írásokat és szépirodalmi alkotásokat (leginkább magyar és német műfordításokat). Az újság *Krónika* rovatában rövidebb belföldi és külföldi vonatkozású hírek kaptak helyet.

Az újság 19 éves működése alatt a muravidéki implicit nyelvtervezés legmeghatározóbb tényezőjévé vált. Az újság szerkesztői nem rendelkeztek normatív helyesírással és nyelvtannal, mégis befolyásolni tudták az evangélikus egyház nyelvhasználatát. Feltehetőleg tudatosan őrizték meg magyar helyesírási hagyományait, hogy ezzel is demonstrálhassák a *vendszlovén nyelv* önállóságát. A magyar helyesírásnak a nyelvpolitikai okok mellett gyakorlati okai is voltak. A 19. század közepéig a muravidékiek kevés kapcsolatot áptak a Mura túloldalán élő szlovénokkal. Nem ismerhették a Gaj-féle helyesírást használó szlovén helyesírást, ugyanis magyar oktatási intézményekben tanultak, ahol a magyar nyelvvvel és kultúrával kerültek közelebbi kapcsolatba (DU-

DÁS 2013: 114). A *Düsevní Liszt* helyesírása is magyar hatást mutat, de a lap történetében több korszakot kell megkülönböztetnünk.

A lap első számától 1924-ig a szerkesztők teljes mértékben a magyar ortográfiai mintát követték. A magánhangzók esetében jelölték a hosszúságot, használták a muravidéki nyelvjárások jellegzetes fonémáit, az ö és ü magánhangzókat és a diftongusokat is. A diftongusokat először *aj*, *ej* és *ou* grafémákkal írták le, a mellékjeles â, ê, ô alakokat 1924-től kezdték használni. A mellékjeles helyesírás komoly nyelvtervezési innovációnak tekinthető, de már volt hagyománya a muravidéki irodalmi nyelvben. Az â, ê, ô grafémák Barla Mihály 1820-as imakönyvének megjelenése után váltak nyelvi normává. (DUDÁS 2014: 36)

A *Düsevní Liszt* 1924-ben egy másik helyesírási újítást is bevezetett: a *zs* grafémát *ž*-re cserélték. A muravidéki helyesírásban először Küzmics István használta, később Kardos János műveiben tűnt fel. A *zs* graféma első megjelenése a muravidéki szlovén irodalmi nyelvben igen késői, Küzmics Miklós 1783-as imakönyvének 12. kiadásában használták először (1864). (DUDÁS 2014: 37) Az 1924-es helyesírási változtatások okát nem ismertette a szerkesztőség. Nem valószínű, hogy külső politikai nyomásra történt volna, abban az esetben egy jóval átfogóbb helyesírási reformot kellett volna végrehajtaniuk.

Valószínűleg Fliszár János lehetett az 1924-es módosítás kezdeményezője. Fliszár 50 000 címszavas szótárkéziratában is a *ž* alakot használta. Fliszár *Düsevní Liszt*-be írt cikkeit *zs* grafémával közölték. 1922-től jelentetett meg egy magyarból szlovénosított elbeszélést folytatásokban, az 1924. évi februári számban még *zs*-t és *ou*-t használt, de a Muraszombati Könyvtár digitalizált számában látszik, hogy ezt a két grafémát áthúzták, és *ž*-re és *ô*-ra javították kézzel. Az elbeszélés könyvkiadásban is megjelent 1938-ban, és ott is a szótár kéziratában használt helyesírással jelent meg: „Jeli sze vzemete za méne v-porok, kim szem dú’zen? Tò nede potrěbno, ár jasz

polojno árende naprê vö plácsam 'ze dnesz eti v-Pipagyujtô ostaríji." (FLISZÁR 1938: 54)

A zs hang írásának kérdése jól bizonyítja, hogy az újság szerkesztői nem voltak képzett nyelvészek. Elsődleges céljuk nem is a normateremtés volt, hanem a muravidéki irodalmi nyelv hagyományának életben tartása, nem gondolták végig kodifikációs jelleggel bíró lépéseik következményeit. A ž használata során nem tartották be a szisztematikusság elvét (az összes többi kétjegyű mássalhangzót megtartották), amely a norma és a funkció elve mellett a harmadik legfontosabb kodifikációs elv. (DOLNÍK: 2010: 164) Az újság helyesírási reformjainál többször megfigyelhető, hogy a szerkesztők gyorsan döntöttek (kellett dönteniük?) a változtatásokról, és így egy azonos újságszám cikkei különböző betűtípusokkal lettek tördelve.

Az újság történetében a második legjelentősebb helyesírási reform a Gaj-féle helyesírás bevezetése volt 1931-ben. A Gaj-féle helyesírást korábban elvértve már használták a *Düševni Liszt* cikkeiben is. Ennek gyakorlati okai voltak, a szerkesztők nem kívánták átírni a lapban közölt hivatalos közleményeket és a sajtószemle Gaj-féle helyesírással írt cikkeit. Az 1931-es változtatások után már csak 1941-ben változtattak az újság helyesírásán, a Muravidék magyar megszállása után visszatértek az 1924-es változathoz.

A muravidéki evangélikus értelmiségiekre és a *Düševni Lisztre* leginkább a szlovén irodalmi nyelv és a szlovén nemzeteszme ellenpólusaként szokás tekinteni. Valóban igaz, hogy az újság szerkesztői elhatárolódtak a szlovén irodalmi nyelvtől, nyelvjárásukra a szlovéntól eltérő nyelvként tekintettek. A két nyelvváltozat szembenállása ellenére a *Düševni Liszt* időnként a szlovén irodalmi nyelvből kölcsönzött szavakat, ilyenkor zárójelben a magyar ekvivalenst közölték: *veliki zsupan* (főispán), *brezobresztno* (kamatnélküli), *gledaliscse* (színház), *prilozsek* (melléklet), *vodna rêč* (jelszó), *vláda* (kormány). A szókölcönzések kapcsán nagyon sajátos a muravidéki evangélikusok nyelvstratégiája, a nyelv művelői általában az idegen hatásoktól akarják megóvni nyelvüket,

a muravidéki szlovén evangélikusok pedig éppen magyar jövevényszavakkal próbálták elkülöníteni saját nyelvváltozatukat a központi szlovéntól.

A DÜSEVNI LISZT MEGSZÜNTETÉSE

A Muravidéki Evangélikus Esperesség Jugoszlávia megszállását követően 1941. június 30-án visszakerült a Vasi Közép Egyházmegyéhez. A muraszombati parókia megőrizte a Vendvidéki Evangélikus Esperesség lelkészi és felügyelői kara 1941. május 26-án Muraszombaton tartott értekezletének jegyzőkönyvét, melyen a Vasi Közép Evangélikus Egyházmegye képviselője is megjelent. A jegyzőkönyvből tudhatjuk, hogy a megszálló magyarok teljes lojalitást vártak a lelkészi és segédlelkészi kartól, hűségüket esküvel kellett igazolniuk a járasi katonai parancsnokságon. A muravidéki esperességnek a megszüntetése már ezen az ülésen napirendre került, a lelkészi és felügyelői kar támogatta a javaslatot, és az integráció miatt kezdeményezték az egyházmegye intézményeinek felszámolását. A lelkészi és felügyelői kar ülése érintette a muravidéki szlovén nyelv használatát is:

„Benkó József, egyházmegyei felügyelő, bizalmasan ismerteti a járasi katonai közigazgatási parancsnokság kívánságát, hogy a Düsevní liszt magyar nevet vegyen fel és magyar nyelvű cikkeket is közöljön. Az értekezlet egyhangúlag elhatározza, hogy a Düsevní liszt ezentúl *Lelki harmat* cím alatt fog megjelenni, régi címét mint alcímet fogja viselni és magyar nyelvű cikkeket is közöl.”

A júniusi szám már *Lelki Harmat* címen jelent meg. Az újság közleménye szerint ez a lelkészi kar és az inspektorok közös döntése volt, melynek célja, hogy a magyar hívek is tájékoztatást kapjanak a fontosabb egyházi és világi eseményekről. A megszállást követően magyar patrióta cikkek és revizionista irodalmi alkotások is helyet kaptak az újságban olyannyira, hogy számuk időnként meghaladta az egyházi hírekét.

A Muravidék katonai megszállásáig az újság szerkesztői nem írtak magyar-szlovén nyelvi konfliktusokról. A *Düsevní*

ni Liszt-ben elvétele közöltek magyar nyelvű írásokat is, azok azonban nem érintették a muravidéki magyarok nyelvi helyzetét. Nyelvpolitikai vonatkozású írásokban inkább a muravidéki szlovén és a központi szlovén irodalmi nyelv rivalizálásával foglalkoztak. A Muravidék megszállása azonban változást hozott. A magyar megszállás után az újság szerkesztői felvállalták magyar identitásukat.

A *Düševni Liszt* értékes forrása lehetett volna a 2. világháború Muravidékének és a muravidéki szlovén nyelv alakulásának, de az 1941-es évfolyam végén a szerkesztők az újság megszüntetéséről döntöttek, és ezt muravidéki szlovén nyelvű vezércikkben jelentették be. A lap megszüntetésének anyagi okai voltak, a kiadó nem bírta fedezni a kiadás költségeit, a háború miatt az amerikai előfizetőknek nem tudták postázni a lapot és az előfizetők jelentős részének fizetési elmaradása volt. A szerkesztők nem szerették volna, hogy a muravidéki evangélikusok egyházi folyóirat nélkül maradjanak, ezért elsősorban nem is megszüntetésről, hanem összevonásról írtak:

„A *Düševni Liszt* az eljövendő új évben a magyar országos evangélikus hitéleti lappal, a *Harangszó*-val társul. Ezért a *Düševni Liszt* minden megrendelője az új évben a heti megjelenésű magyar *Harangszó*-t kapják, amely minden héten egyformán vasárnap jelenik meg. Az egész évre szóló megrendelés díja 4 pengő 80 fillér. Szépen kérünk minden megrendelőnket, hogy a *Düševni Liszt* helyett fogadják el a *Harangszó*-t, és legyenek ennek az újságnak a megrendelői és előfizetői.”² (*Düševni Liszt*, 1941 XIX/12: 126)

---

2 „*Düševni Liszt* sje z pridoucsm novim letom zdrüzi z vogrszkim orszacskim evangelicsanskim verszkim lisztom z „*Harangszó*”-jom. Zató *Düševnoga Liszt*a vszi narocsniki na nouvo leto dobijo vogrszke kedenszke novine „*Harangszó*”, stere novine vszáki keden ednouk, v nedelo pridejo. Narocsina na cejlo leto znása 4 pengő 80 fillejrov. Vsze nase narocsnike lepou proszimo, da mészto *Düševnoga Liszt*a z radosztjov i veszéljom gorprimlete *Harangszó* i tüdi vszi posztante narocsniki, naprejplacsitelje toga liszt.” (- *Düševni Liszt*, 1941 XIX/12: 126)

ÖSSZEGZÉS

A *Düsevní Liszt* egyházi havilap nyelvi elemzése alapján megállapíthatjuk, hogy a muravidéki szlovén evangélikus értelmiség nem folytatott explicit nyelvtervezést. A két világháború között működő evangélikus lelkészek és tanítók nem voltak szakmailag felkészülve arra, hogy modern nyelvstratégiát teremtsenek a Muravidékén. Szándékaikat leginkább az motiválta, hogy a muravidéki szlovén irodalmi nyelvet teljes mértékben delimitálják a központi szlovén irodalmi nyelvtől, ezért cikkeikben vendszlovén nyelvi törekvéseiknek adtak hangot.

A muravidéki evangélikus írók tevékenységükkel egy nagyon sajátos központi szlovén-muravidéki szlovén diglossziás helyzetet teremtettek a muravidéki evangélikusok között. A jugoszláv törvények lehetővé tették, hogy az evangélikusoknak saját egyházi alkotmányuk legyen, így az istentiszteletek és a liturgikus kiadványok nyelvét maga az egyház határozta meg. Ezzel párhuzamosan a SzHSzK szekularizálta az államot, fokozatosan államosították az iskolákat, így a központi szlovén irodalmi nyelv nemcsak a közigazgatásban volt használatos.

A muravidéki szlovén evangélikusok diglossziájának több ismertetőjegye van. A fent részletezett törvényi rendelkezések hatására szigorú funkcióelkülönülés jött létre a muravidéki szlovén és a központi irodalmi nyelv között. Diglossziás helyzet leírásakor legtöbbször megkülönböztethetünk emelkedett és közönséges változatot (LANSTYÁK 1994: 166), ez a felosztás a muravidéki példánk esetében nem annyira egyértelmű, mivel más-más funkcionális keretek között mindkét nyelvváltozatnak magas presztízse lehetett, és a központi szlovén és a muravidéki szlovén nyelvváltozat is gazdag irodalmi örökséggel rendelkezik.

- BAJZEK LUKAČ Marija, 2013: Od rokopisa do prevoda in objave Pavlove slovnice. *Prekmurska slovenska slovnica. Vendar nyelvtan*. Bielsko Biala, Budapest, Kansas, Maribor, Praha: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, 379-394.
- DOLNÍK Juraj, 2010: *Teória spisovného jazyka so zreteľom na spisovnú slovenčinu*. Bratislava: Veda.
- DUDÁS Előd, 2013: Magyar hatás a muravidéki szlovén helyesírásban. *Magyar Nyelvőr* 137/ 110-115.
- –, 2014: *A muravidéki szlovén irodalmi nyelv magyar jövevényszavai*. Budapest (doktori disszertáció).
- FLISZÁR János, 1938: *Vsze je dobro csi je konec dober. Návocsne pripovejszti. Z-vogrszkoga poszlovenesco Fliszár János*. Murska Sobota: Prekmurska ziskarna v M.-Soboti.
- HAUGAN Einar, 1998: Nyelvészet és nyelvi tervezés. *Nyelvi tervezés*. Budapest: Universitas Kiadó, 11-29.
- JESENŠEK Marko, 2010: *Prekmuriana. Fejezetek a szlovén nyelv történetéből*. Budapest: Balassi Kiadó.
- KUZMIČ Franc, 2006: Evangeličanska cerkev v slovensko-madžarskih odnosih v Prekmurju v 20. stoletju. *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 181-196.
- LANSTYÁK István, 1994: Nyelvmentés vagy nyelvárulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról. *Kétnyelvűség* 1/166-182.
- LUKÁCSNÉ BAJZEK Mária, 2006: Strokovno izrazje v slovarjih Jánosa Fliszárja. *Jezikovna predanost. Akademiku prof. dr. Jožetu Toporišiču ob 80-letnici*. Maribor: Slavistično društvo Maribor, SAZU Ljubljana, 550-558.
- RÁGYANSZKI György, 2017: János Fliszár in njegov slovensko-madžarski slovar. *Slovenistika* 10. Budapest: ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék, 209-216.

FORRÁSOK

Muraszombati Evangélikus Egyházközség iratai: A Vendvidéki Evangélikus Esperesség lelkészi és felügyelői kara
1941. május 26-án Muraszombaton tartott értekezletének jegyzőkönyve
Düsevní Liszt 1922-1941